

Чланак примљен 3. јуна 2022.
Чланак прихваћен 6. јуна 2022.

МАРИЈА ТОМИЋ*

истраживач-приправник, докторски кандидат
Универзитет уметности у Београду
Факултет музичке уметности
Катедра за музикологију

Passion & Devotion

Ljubiša Jovanović, flute

Beograd, Metropolis Music Company, 2020

ISBN 978-86-88017-73-2; COBISS.SR-ID 15759625 [CD 1 – 75’; CD 2 – 76’]¹

Мој однос према стваралаштву српских композитора подразумева љубав, страст, посвећење и апсолутно је део мог живота. То није само одраз неке пуне потребе да живимо данашње време у средини у којој смо постали и ми сами, то је жеља да откривамо естетске уметничке валере које нам нуди наша сјајна музика. Са великом радошћу и поносом се интензивно бавим тиме већ више од четрдесет година.

Љубиша Јовановић²

Цитирани исказ Љубише Јовановића (1957) открива идиосинкратичан хармонични однос са називом двоструког аудио компакт-диска *Passion & Devotion* публикованог 2020. године (издавач: Metropolis Music Company, Београд).³ Издање садржи дела за флауту српских композитора које изводи овај реномирани флаутиста и педагог, професор Факултета музичке уметности, Универзитета уметности у Београду. Истовремено, ове интимне и аутопоетичке речи сумирају дугогодишњи уметнички напор интерпретатора, који, између осталог, подразумева „страст” према и „посвећеност” српској флаутској музици, односно – речима Миодрага Азањца (1932–1997) – „српској уметности флауте”.⁴

* Ауторкина контакт адреса: marijatomic@fmu.bg.ac.rs

¹ Овај текст представља резултат истраживања спроведеног у оквиру акредитоване научноистраживачке организације, Факултета музичке уметности Универзитета уметности у Београду, чији научноистраживачки рад у области музикологије финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

² Ljubiša Jovanović, flute, *Passion & Devotion* [dvostruki компакт-disk], Beograd, Metropolis Music Company, 107, 2020.

³ Издање је подржао Сокој – Организација музичких аутора Србије.

⁴ Миодраг Азањца, *Српска уметност флауте (фрула – флаута од искона)* (приређ. Зоран Рајичић), Чачак, Туристичка организација Чачка – Савет Сабора фрулаша Србије „Ој Мораво”, 2018.

Храбро пратећи стазу којом је корачао његов професор и руководилац славног Хора флаута – извора инспирације многих домаћих аутора (Енрико Јосиф [1924–2003], Ивана Стефановић [1948], Ингеборг Бугариновић [1953] и други) – као и принципе утицајне француске школе свирања флауте, Љубиша Јовановић је себе „посветио” савременој српској музици за флауту, остварујући тако сарадњу са значајним бројем композитора, поручујући и премијерно изводећи њихова дела и ширећи савремени флаутски репертоар, али и српској музици *en général*, симултано играјући улогу флаутисте, педагога, диригента и организатора музичког фестивала *БУНТ (Београдска Уметничка Нова Територија)*.⁵

Управо је завршно вече фестивала *БУНТ 6.0* било исходште девет флаутских ‘фантазија’, насталих из пера истог броја наших аутора. Током свог реситала – или, боље рећи, задивљујућег подвига⁶ – именованог као *Фантазије за флауту соло* и одржаног 9. новембра 2018. године у Дворани Лола (Београд), Љубиша Јовановић је премијерно извео следећа дела: *Canto* Иване Стефановић, *Mu melodies* Милана Михајловића (1945), *Посвету природи* Зорана Ерића (1950), *Фантазију за флауту соло* Југослава Бошњака (1954–2018), *Carousel* Татјане Милошевић (1970), *Fantaziji in Re* Светлане Савић (1971), *Облачић на врху Атоса* Милане Стојадиновић-Милић (1962), *Study No. 5* Драшка Ацића (1979) и *The Beat* Бранке Поповић (1977).

Стварање дела по поруџбини Љубише Јовановића за наведену прилику било је нераскидиво повезано са експлицитним или имплицитним посвећивањем дела истом извођачу, потом феноменом *фантазија* (који је у виду специфичног ‘задатка’ постављен пред композиторе), као и музичким језиком Телеманових (Georg Philipp Telemann, 1681–1767) *Дванаест фантазија за флауту соло* (1732). Наиме, драматургија овог концерта подразумевала је смењивање дела српских аутора (премијере су ‘употпуњене’ капиталним примерима из српског флаутског опуса, као што су *Сатирова свирала* [1945] Петра Коњовића [1883–1970], *Партита* [1975] Дејана Деспића [1930], *Импровизација* [1986] Душана Радића [1929–2010], *Балада* [1970] Енрика Јосифа) и Телеманових *Фантазија*. Снимак извођења ових композиција током реситала представља основу првог компакт-диска (снимање и мастеринг: Добривоје Милијановић; продукција: Љубиша Јовановић) насловљеног *Флаута соло*, који, изузимајући наведена дела Коњовића, Деспића и Телемана, садржи укупно једанаест остварења за флауту соло.⁷

Албум *Passion & Devotion* отвара дело *Canto* које, према речима Иване Стефановић, представља „вишеструко ретроспективну композицију” будући да садржи алузије на Телеманове барокне мотиве и ауторкина дела која је изводио Љубиша Јовановић. Ове речи су нам познате захваљујући програмској књижици, публикованој на српском и енглеском језику (превод: Ранка Гашић), која обухвата биографију Љубише Јовановића и вредне пажње коментаре о делима чији су аутори углавном сами композитори, на које ћемо

⁵ Године 2017, Љубиши Јовановићу је додељена награда „Александар Павловић” Удружења композитора Србије, за вишедценијску уметничку промоцију српске музике.

⁶ Видети: Марија Томић, „Слушај музику – чувај разум” [приказ фестивала *БУНТ 6.0*], *Политика*, 24. XI 2018, 37.729, СХV, додаток *Култура – уметност – наука*, 33, LXII, 6–7, 6.

⁷ Треба истаћи да Ацићева *Студија* укључује и деоницу електронике, егзистирајући као „оглед из генеративне музике за флауту и електронику”, како је назначено у партитури.

реферирати током нашег текста. *Canto* упућује на органску везу која постоји између флауте и гласа, а која је извор надахнућа ‘флаутског опуса’ Иване Стефановић.⁸ Значајно је приметити да CD 1 затвара *Балада* Енрика Јосифа, чији је најдражи инструмент била управо флаута, којој је наменио своја „песмена говорења”. Тако се круг од прве до последње нумере затвара, доводећи у везу, на најприроднији могући начин, токове следећих сарадњи – Стефановић и Јовановић, Јосиф и Азањац. Већ се тиме имплицира чињеница да је ово издање у сваком смислу врло промишљено припремано.

А између – постмодернистичка игра цитатним техникама *par excellence*. На пример, *Mu melodies* је скуп неколико Михајловићевих тема из различитих композиција, укључујући и ‘моцартовску’ (Wolfgang Amadeus Mozart, 1756–1791) *Малу жалобну музику* (1990), у чијем је премијерном извођењу учествовао и Љубиша Јовановић, што ово дело чини важном ‘посветом’ инспиративној сарадњи. Мелодијске флоскуле и фразе из Телеманове *Фантазије бр. 6* уочавају се у Бошњаковој *Фантазији*, „последњем остварењу” композитора, које опстаје као историјски значајан траг последњих музичких мисли аутора, као и у композицији *Carousel* Татјане Милошевић, инспирисаној „стањима вртоглавице, опијености, разуданости, панике, доспевања у неку врсту грча, екстазе или сладострасне пометње, осећањима која се јављају код игара у којима преовлађује занос”.

Три нумере првог компакт-диска карактеристичне су захваљујући инвокацији природе. У Ерићевој *Посвети*, писаној према *Историји природе* Плинија Старијег (23–79), она је слављена „у свим њеним видовима”. Значајна пажња придаје се и ваздуху/ветру, као извору флаутског звука и једном од четири основна елемента. „Градећи ново гнездо” од „лепшавих нота” Телеманове *Фантазије бр. 7*, Светлана Савић је инкорпорирала у своју *Fantaziju in Re* стихове песме *Трагична игра речи* (2017) Недељка Терзића (1949), које флаутиста рецитије/шапуће током свирања. Ветар је у композицији *Облачић на врху Атоса* Милане Стојадиновић-Милић третиран као феномен који „покушава да облачић, симбол мира и спокоја, ‘отера’ са врха Атоса, али – у томе никако не успева”, што резултира специфичним дијалогом између овог дела и Телеманове *Фантазије бр. 8*, који одликује вокализација.

Први компакт-диск такође садржи *The Veat* Бранке Поповић, ‘слику’ „зрака светла који се пробија кроз микронске пукотине, преламајући се при томе на различите начине и стварајући различите облике од светлости и таме”, *Study No. 5* Драшка Аџића као „резултат софтверске трансформације” Телеманове *Фантазије бр. 1* који „асоцира на брзу популарну плесну електронску музику” у којој деоница флауте доноси слој четвртстепене мелодике, као и *Импровизацију* Душана Радића – оригинално писану за флауту и харфу – чија „флуидност лишена тоналног стожера” упућује на „неухватљивост филиграна, у ваздушастом, лирском трептају”. Радићева *Импровизација* и Јосифова *Балада* чине својеврсни епилог првог компакт-диска, оживљавајући свет мита путем фантазијског, импровизиционог, баладног и монодијског принципа, призивајући, у том смислу, и

⁸ Видети: Stanislava Vuksanović, *Flauta u srpskoj umetničkoj muzici*, Beograd, 1998, rukopis kod autora, 14.

Коњовићево дело, које снажно резонира са композицијом *Сиринкс* (1913) Клода Дебисија (Claude Debussy, 1862–1918).

Још једна композиција истог француског аутора ‘прозвучава кроз’ други компакт-диск (мастеринг: Зоран Јерковић; продукција: Љубиша Јовановић). Наиме, *Прелид за преподне једног фауна* за флауту и гудачки оркестар Рајка Максимовића (1935), композиторова најизвођенија инструментална композиција широм света, јесте „парафраза” на познато Дебисијево оркестарско дело са проминентном флаутском деоницом, настала 1994. године, тачније један век након премијере *Прелида за поподне једног фауна*. Дакле, CD 2 ‘резервисан’ је за флауту у пратњи (гудачког) оркестра. У делу *Concerto sereno* за флауту и гудачки оркестар оп. 110 (1993) академик Дејан Деспић користи флауту у циљу стварања „звучне слике ведрине и светлости”, имајући у виду „цео њен звучни, динамички и артикулациони дијапазон”. *Необичне сцене са Хомеровог гроба у Смирни – нови прилози за Ханса Кристијана Андерсена* оп. 44, концерт за флауту соло, клавир, чембало, хармонику, ударалке, гудачки оркестар и наратора у девет слика (2005) Иване Стефановић представља интересантну транспозицију Андерсенове (Hans Christian Andersen, 1805–1875) бајке *Ружа с Хомеровог гроба* (1842), чији су главни ликови Ружа, Славуј и Песник са севера, то јест сам Андерсен.

Оберон концерт – Сlike хаоса V за флауту и инструментални ансамбл (1997) Зорана Ерића заснива се на „променама основне (музичке) супстанце кроз време”, током осам ставова који се изводе *attacca*; у питању је „стабилан хаос [...] самоорганизујући систем”. Цело издање закључује, симболично, *Љубишина флаута антика*, то јест први став из *Шест београдских концертних слика* Зорана Христића (1938–2019), „програмског концертантног остварења које свог аутора повезује са географским и историјским топосима родног Београда, као и са уметницима са којима је, током живота, остварио најуспешнију сарадњу и сматрао их личним пријатељима”, према наводима Зорице Премате. Тако је оквир другог диска⁹ више него очигледан – дебисијевски почетак и антички крај воде нас поново на извориште Панове музике, заједно са чињеницом да су све нумере на овом издању снимљене током извођења уживо.

Када говоримо о *Passion & Devotion* остварењу, чини се да су „страст” и „посвећеност” две стране истог новчића. Инспирирани ‘чаробном фрулом’ Љубише Јовановића, односно његовом пасионираношћу урезаном у сваку одсвирану ноту, наши композитори посветили су своје опусе флаути, написавши – у овом случају шеснаест – дела за овог извођача. У том

⁹ Осим солисте, у интерпретацији нумера на другом компакт-диску учествовали су и наши признати ансамбли и оркестри, као што су Београдски гудачки оркестар „Душан Сковран”, диригент: Александар Павловић (Нумера 1 – Максимовић), „Гудачи св. Ђорђа”, диригент: Биљана Радовановић (Нумера 2 – Деспић), „Гудачи св. Ђорђа” и Ансамбл за нову музику „Градилиште”, диригент: Биљана Радовановић (Нумере 3 и 4 – Стефановић и Ерић), као и Симфонијски оркестар Радио-телевизије Србије, диригент: Бојан Суђић (Нумера 5 – Христић).

Нумере су снимане у Београду – у Холу Сава Центра током *Међународне трибине композитора* 1994. године (Нумера 1), Атријуму Националног Музеја приликом обележавања 75. годишњице рођења Дејана Деспића 2005. године (Нумера 2), Холу Народне банке Србије, током *Међународне трибине композитора* 2014. године (Нумере 3 и 4), као и у Задужбини Илије М. Коларца, на истој манифестацији одржаној 2008. године (Нумера 5).

смислу, Јовановићево извођење наведених дела постаје узорно, чинећи *Passion & Devotion* референтном тачком за њихову даљу интерпретацију. Истакнутом укрштању различитих области, које манифестује вишеструка значења овог издања, додајемо још једно: стваралачки/интерпретативни и педагошки/просветитељски циљеви. Такође, Јовановићева посвећеност сваком тренутку, као окосници извођења уживо, корелира са његовом истинском преданошћу трајању/традицији/позиву. У првом реду, та вокација значи разумевање језика аутора различитих генерација, разноврсних поетика, стилова, жанрова и експресивних стања, премда са увек истим тежиштем – то је флаутски идиом, чак и када се нове димензије звука достижу коришћењем проширених техника свирања инструмента. Осим што велича уметничка прегнућа Љубише Јовановића, *Passion & Devotion* јесте омаж савременој (српској) флаутској уметности, али и српској музици/наслеђу/историји, због чега представља вредан допринос данашњој музичкој дискографији.